

RETROSPEKTIVNÍ KONVERZE JIHOMORAVSKÝCH HISTORICKÝCH SBÍREK

JITKA MACHOVÁ

Abstrakt: V roce 2011 připravila Moravská zemská knihovna v Brně nový projekt *Retrospektivní konverze jihomoravských historických sbírek*, předložený do programu *VISK5*. Cílem projektu je vytvoření souborného katalogu historických fondů zachovaných v různých institucích na jižní Moravě. Je zaměřen zejména na dochované ucelené knižní fondy klášterních knihoven a byl zahájen elektronickým zpracováním klášterní knihovny dominikánů ve Znojmě.

Klíčová slova: Historické knižní fondy, klášterní knihovny, elektronické zpracování, projekt *VISK5*, Moravská zemská knihovna v Brně.

V roce 2010 dokončila Moravská zemská knihovna v rámci *Výzkumného záměru Historické fondy Moravské zemské knihovny v Brně*¹ elektronické zpracování celého svého historického fondu – sbírky rukopisů, prvotisků, starých tisků, starých map, grafiky a hudebního notového materiálu.²

Začali jsme se zabývat myšlenkou, jak můžeme ještě více napomoci evidenci historických fondů v republice a zcela logicky dospěli k rozhodnutí pokusit se elektronicky zpracovat a badatelům zpřístupnit zachráněné klášterní knihovny na jižní Moravě.³ Nejen jejich fyzickou ochranou, ale i zpřístupněním jsme se zabývali více než 50 let, výsledkem čehož je množství odborných bibliografických soupisů a katalogů.⁴ Přestože tyto klášterní knihovny v 90. letech 20. století byly navráceny v restitucích původním majitelům – obnoveným církevním řádům,⁵ nadále s některými spolupracujeme nejen na jejich fyzické ochraně. Na základě deponátních smluv jsou v MZK uloženy nejcennější části klášterních sbírek – rukopisy a prvotisky. V rámci podprogramu *VISK6 (Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů MEMORIAE MUNDI SERIES BOHEMICA)* jsou digitalizovány středověké rukopisy. Moravská zemská knihovna zajišťuje zpřístupnění deponátů a reprografické služby pro badatele (formou prezenčního studia ve studovně rukopisů a starých tisků) i klasické bibliografické zpracování (publikování nových vědeckých soupisů).⁶

1 Výzkumný záměr *Historické fondy Moravské zemské knihovny v Brně (MK 00009494301)* [on-line]. Dostupné z: <http://www.mzk.cz/0-knihovne/vyzkum-projekty/archiv-projektu/historicke-fondy-mzk-2004-2010>.

2 VOBR, J. Problematika historických knižních fondů v SVK Brno. In: *Z knihovnické praxe*. 1991, sešit 112, s. 17-19; MACHOVÁ, J. Historický fond Moravské zemské knihovny v Brně on-line aneb kliknutím myši ke všem dokumentům. In: *VVM*, 63, 2011, č. 3, s. 201-213. ISSN 0323-2581.

3 VOBR, J. Klášterní knihovny ve státní správě 1950-1990. In: *Duha*. 1991, č. 1-9.

4 Přehled literatury k dosavadnímu zpracování historického fondu MZK v Brně viz KUBÍČEK, J. Soupisy historických fondů SVK Brno. In: *Z knihovnické praxe*, 1991, sešit 112, s. 23-25; MACHOVÁ, J. Historický fond, s. 211, 213; MACHOVÁ, J. – ŽABIČKA, P. Historické fondy Moravské zemské knihovny v Brně „a lidé kolem nich.“ In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2004: Lidé okolo knih (autor – tvůrce – recipient)*. Olomouc: Sdružení knihoven české republiky a Vědecká knihovna v Olomouci, 2005, s. 9-18, ISBN 80-7053-105-3.

5 MACHOVÁ, J. – ŽABIČKA, P. Historické fondy, s. 12-13.

6 DOKOUPIL, V. – BAR, P. *Soupisy rukopisů dačických františkánů*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2011, 170 s. ISBN 978-80-7051-189-3; DOKOUPIL, V. – PÁVELKOVÁ, J. *Katalog rukopisů a prvotisků knihovny Biskupského alumnátu v Brně*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2011, 220 s. ISBN 978-80-7051-191-6.

Moravská zemská knihovna na konci roku 2010 oslovila zástupce jednotlivých církevních řádů s nabídkou pomoci při elektronické evidenci knih restituovaných klášterních fondů prostřednictvím elektronického katalogu MZK. Většina klášterních knihoven nemá prozatím žádný vlastní knihovní systém, ani dostatek odborných knihovníků, kteří by navrácené knihy zpracovali. Některé z církevních institucí souhlasily s nabídkou MZK na zpřístupnění svých historických fondů prostřednictvím databáze MZK s možností vytvořená data převzít později do databáze vlastní.

V roce 2011 Oddělení rukopisů a starých tisků připravilo nový dlouhodobý projekt s názvem *Retrospektivní konverze jihomoravských historických sbírek* a podalo žádost o poskytnutí dotace z rozpočtu Odboru umění a knihoven MK ČR na Veřejné informační služby knihoven podprogram č. 5 *RETROKON – Národní program retrospektivní konverze katalogů v ČR*. Cílem projektu je vytvořit souborný katalog historických fondů zachovaných v různých institucích na jižní Moravě a přinést odborné veřejnosti cenné informace o celé řadě unikátních knih, které tyto specifické fondy obsahují, s možností vícehlediskového elektronického vyhledávání. Zároveň umožní případnou lepší identifikaci a evidenci vzácných knih, které se bohužel často stávají výhodným vývozním artiklem v souvislosti s páchanou trestnou činností. Lepší evidence by pomohla této činnosti předcházet a zároveň naopak usnadnit identifikaci zcizených jednotek. Vybrané klášterní knihovny se navíc zásluhou MZK zachovaly jako kompaktní knihovní celky a jejich ucelená a komplexní katalogizace umožní badatelům v této oblasti hlubší poznání nejen historie konkrétních řádových domů, ale též fungování jednotlivých řádových církevních komunit.

Historické fondy - Úplné zobrazení záznamu - Windows Internet Explorer

https://aleph.midi.cz/P7/20TSRQ4XCPES8TYL638YAB53MFSQA4APMEB73KDC1Q39F-017101func=full-set-set&set_number=001928&set_entry=0000013&format=001

Go g!c Search More >>

Historické fondy - Úplné zobrazení záznamu

Rezetifiky | Vyhledávání | Výsledky dotazu | Předchozí dotazy | Má schránka | Tip na nákup | Nástroje

Uložit/odeslat | Přidat do mé schránky | Trvalý odkaz | Získejte JIB

Úplné zobrazení záznamu

Zvolte formát: Standardní formát - Katalogizační záznam - Citace - S návrhými pro jednotlivá pole - MARC

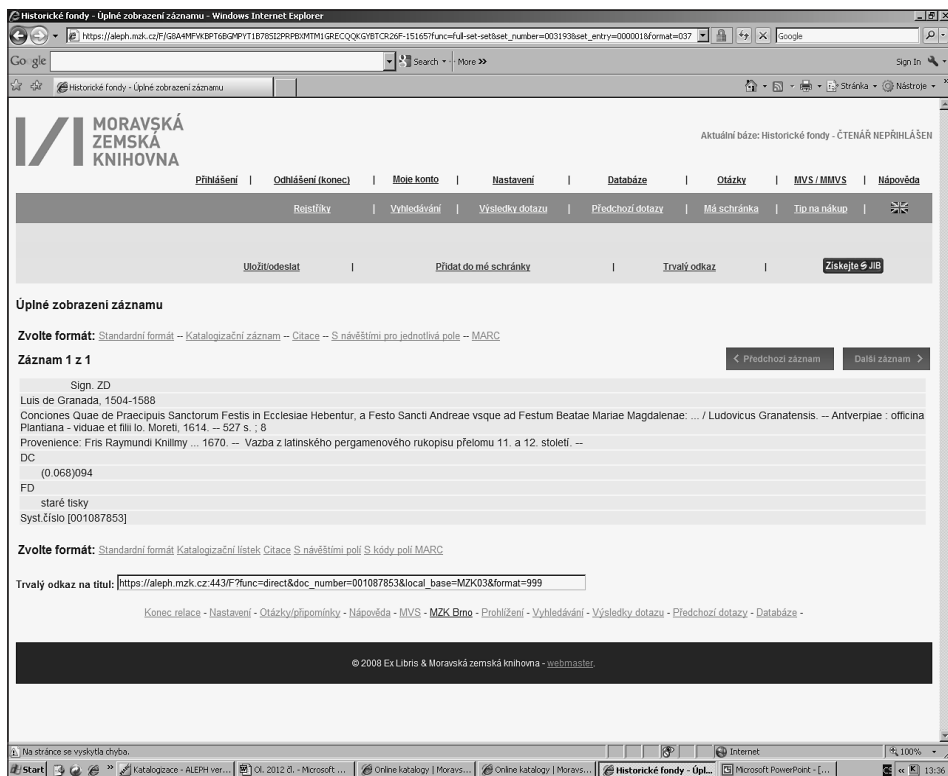
Záznam 1 z 1

FMT	BK
LDR	-----nam-a22-----7a-4500
001	001087853
003	CZ-BN/MZK
008	20120727133131.0
007	ta
008	110521s1614---be---fr 00 latod
040	ja BOA001 b cze c BOA001
072 7	ja 094 x Staré tisky 2 Konsept 9 12
080	ja (0.068)094 2 MIRF
1000	ja Luis de Granada, d 1504-1588 7 jo20010092833 4 aut
24510	ja Conciones Quae de Praecipuis Sanctorum Festis in Ecclesiae Hebentur, a Festo Sancti Andraee vsque ad Festum Beatae Mariae Magdalenae: ... / c Ludovico Granatensis
260	ja Antverpiae: b officina Plantiana - viduae et filii lo. Moreti, c 1614
300	ja 527 s. ; c 8
561	ja Provenience: Fris Raymundi Knillym ... 1670
563	ja Vázba z latinského pergamenového rukopisu přelomu 11. a 12. století
565 7	ja staré tisky 7 f9422076 2 czenas
903	ja RP
910	ja ZNE450 b ZD
978	ja Moretus b Jan I - vdova a synové c Antwerpen f 1614
978	ja Plantin - officina c Antwerpen f 1614
984	ja Antverpy b Belgie
985	ja 1601-1650
PRU	ja VSKS 110521 PR. ko
SKC	ja 20111103
B260	ja officina Plantiana - viduae et filii lo. Moreti,
SYS	001087853

Zvolte formát: Standardní formát Katalogizační listek Citace S návrhými poli S kódy polí MARC

Start | Katalogizace - ALEPH ver... | Konference | sborník příspěvků 2012... | Microsoft PowerPoint | Katalogy a databáze | M... | Historické fondy - Úpl... | 100% | 11:13

Obrázek č. 1: Elektronický záznam po retrokonverzi – formát MARC.

Obrázek č. 2: Elektronický záznam po retrokonverzi – formát Katalogizační záznam.

Při zpracování těchto fondů bude Moravská zemská knihovna postupovat stejně jako při zpracování vlastního historického fondu, tedy cestou retrokonverze a rekatalogizace. Retrokonverzi – tj. přepis katalogizačních lístků do elektronického katalogu provede u sbírek, které mají kartotéky poskytující dostatečné informace pro splnění minimálního záznamu pro Souborný katalog ČR. Pomůckou je 11 interních kartoték církevních fondů, které byly vytvořeny v 2. polovině 20. století.⁷ Rekatalogizace – exemplářový popis s knihou v ruce proběhne u sbírek, které použitelné lístkové katalogy nemají.

Pro první rok řešení projektu byly navrženy tři menší klášterní knihovny, u nichž bylo možné vzhledem k existenci moderního lístkového katalogu použít metodu retrokonverze. Šlo o klášterní knihovny františkánů v Dačicích (ca 3 000 sv.), Moravské Třebové (ca 1 900 sv.) a knihovnu dominikánů ve Znojmě (ca 6 000 sv.). Projekt Retrospektivní konverze jihomoravských historických sbírek byl přijat. Komise **VISK5** přidělila Moravské zemské knihovně částku ve výši 100 000 Kč ze státního rozpočtu ČR na rok 2011. Dotace byla určena pouze na vytvoření záznamů knihovny znojmských dominikánů (jako vzorku).

V rámci řešení projektu **VISK5** – Retrospektivní konverze jihomoravských historických sbírek bylo v roce 2011 vytvořeno 4 812 exemplářových záznamů převážně starých tisků z klášterní knihovny znojmských dominikánů. Celá klášterní knihovna obsahuje ca 6 000 svazků. Jde o historické jádro původně dvojnásobně velké zrušené klášterní knihovny, která byla násilně v 50. letech 20. století vystěhovávána. Dnes je opět uspořádána podle původních

7 Digitalizované lístkové katalogy uzavřených sbírek [on-line]. Dostupné z: <http://katalog.mzk.cz/katalog/STT/>.

signatur v dominikánském klášteře ve Znojmě, po domluvě s knihovníkem konventu je badatelsky přístupná odborné veřejnosti. Knihovna obsahuje bohatou a cennou sbírku prvotisků (60) a tisků 16. století (386). Asi dvě třetiny sbírky tvoří literatura teologického obsahu, v níž jsou zastoupeny také drobné a často unikátní spisy členů dominikánského řádu. Knihovna obsahuje rovněž knihy světské z oblasti lékařství, botaniky, práva, filozofie, jazykovědy, matematiky, chemie, alchymie a dalších oborů. Provenienčně knihovna zahrnuje více než 1 100 starých bohemik, z nichž je téměř 100 českých (*Knihopis* eviduje 5 unikátů).

Při elektronickém zpracování fondu jsme použili metodu retrokonverze – přepisu lístků autorského katalogu, který byl vytvořen v Moravské zemské knihovně v roce 1970. Údaje byly převáděny do strukturované podoby ve formátu MARC 21, v knihovnickém systému Aleph 500, v databázi Souborný katalog jihomoravských historických sbírek.⁸ (Dominikánská knihovna nemá prozatím vlastní knihovní katalog). Při vlastním elektronickém zpracování byla pro tvorbu záhlaví využívána databáze Národních autorit AUT10, v některých případech bylo možné využít a duplikovat již vytvořené záznamy z vlastního historického fondu MZK03. Jelikož se ale jedná o exemplářový popis starých tisků, každý záznam, pokud to katalogizační lístek umožňoval, zachycuje individuální markanty zpracované knihy – vazbu, provenienci, defektnost. Tyto individuální znaky pak musely být odfiltrovány při odesílání nově vytvořených záznamů do bibliografického Souborného katalogu ČR.⁹ Všechny záznamy byly opatřeny siglou znojemské dominikánské knihovny ZNE450.

Jak praxe ukázala na příkladu elektronického zpracování dominikánské klášterní knihovny, duplikace již existujících záznamů v Souborném katalogu ČR či Souborném katalogu jihomoravských historických sbírek, budovaném v MZK, je minimální. Bylo provedeno srovnání s již elektronicky zpracovanou knihovnou znojemského kláštera kapucínů, na kterou nebyly vzneseny restituční nároky, a klášterní knihovna zůstala součástí historického fondu MZK. Minimální počet duplicitních děl je dán rozdílnými aktivitami jednotlivých řádů, jejich zaměřením na různé aspekty lidské činnosti a také spoluprací jednotlivých klášterů s různými řádovými domy v Evropě. Naopak nově vznikající záznamy doplňují vlastní univerzální fond MZK nejen v oblasti teologie, ale i světských oborů.

V roce 2012 pokračujeme v projektu **VISK5** – Retrospektivní konverze jihomoravských historických sbírek. Přestože byla žádaná dotace na letošní rok opět krácena, bude dokončena katalogizace celé dominikánské knihovny ve Znojmě.

RETROSPECTIVE CONVERSION OF SOUTH MORAVIAN HISTORICAL COLLECTIONS

Summary: Within the program **VISK5** the Moravian Library in Brno prepared a new project ***Retrospective Conversion of South Moravian historical collections*** in 2011. The aim of the project is to create a comprehensive catalogue of the historical collections preserved in various institutions in the South Moravia. This project is focused on the comprehensive book collections preserved in the monastic libraries and started with computerizing the Dominican monastery library in Znojmo.

Keywords: Historical Book Collections, Monastic Libraries, Electronic Cataloging, Project VISK5, Moravian Library in Brno.

⁸ *Souborný katalog Jihomoravských historických sbírek* [on-line]. Dostupné z: http://aleph.mzk.cz/F?func=BOR-LOGIN&func_option=login-bor&file_name=login-session&local_base=mzk03.

⁹ *SKC – Souborný katalog České republiky (CASLIN)* [on-line]. Dostupné z: <http://www.caslin.cz/>.